

ANITA LIGNELL DU RIETZ:

Skall svenska kvinnor husmoriseras i Europa?

Även om man skulle få något mindre kommunal barnomsorg så får svenska kvinnor betydligt bättre ekonomiskt utbyte av sitt arbete, bättre ekonomisk familjestandard, särskilt under småbarnshemmaåren och framförallt får hon valfrihet i EG.

Kvinnornas ställning och jämställdheten hotas vid en anslutning av Sverige till EG. Det är huvudargumenteringen från flera vänstersocialister och socialdemokratiska agitatorer.

Utgångspunkten är att svenska kvinnor utvecklats ifrån det gängse kvinnomönstret i Europa och blivit mer jämställda med männen, mer ekonomiskt oberoende, friare i samhället än vad kvinnorna i Europa är. Därför skulle svenska kvinnor inte kunna anpassas i ett europeiskt livsmönster utan tvärtom förlora sina vunna positioner och återgå till en svunnen, ofrivillig och sämre livssituation. De debattörer som invänt mot dessa ståndpunkter är Charlotte Cederschöld, Catarina Olrog, båda moderata politiker, och Mats Svegfors i Svenska Dagbladet.

Margareta Winberg (s) sammanfattar de två viktigaste angreppspunkterna så här: "För oss i det socialdemokratiska kvinnoförbundet är jämställdheten direkt kopplad till den egna försörjningen. Bara med egna pengar kan kvinnor leva sitt eget liv, forma det utifrån sina egna villkor. I Sverige är sysselsättningsgraden 85% bland kvinnorna – i EG-länderna 47%. Hos oss arbetar många kvinnor inom offentlig sektor. Den finansieras med skattemedel. Därför blir frågan om skatteharmonisering särskilt allvarlig ur ett jämställdhetsperspektiv. I vitbokens paragrafer 203 till 212 talas om en gemensam ram för de indirekta skatterna. Hur skall vi, om vi skall in i denna ram, ha råd med vård och omsorg i gemensam regi och hur skall kvinnojobben räddas? Ute i Europa råder det en helt annan familjestruktur än i Sverige. Man har inte kommit ur "husmoriserings" epok. Det

Anita Lignell Du Rietz är nationalekonom med tonvikt på familjeekonomi, småföretag och konjunkturer.

finns ingen som helst grund att tro att Sveriges kvinnor är beredda att backa och frånträda den frihet de erövat. (Aftonbladet 1990-12-04)

Gudrun Schyman från vänsterpartiet fortsätter debatten och anser att kvinnor bör protestera mot att införlivas i ett europeiskt perspektiv. Hon säger "Kvinnor i Sverige – och i Norden – har en annan ställning på arbetsmarknaden. Vi lever i en annan "kultur" än många kvinnor i EG-länderna. Vi värderar ekonomisk självständighet, ett eget arbete med lön att leva på och vi vill kunna delta i det samhällseliga bygget. Därför passar inte den husmoriserade och ojämna EG-marknaden oss" (SvD 1990-12-15) Schyman uppmålar ett nytt ekonomiskt och socialt mönster, som kommer att påtvingas oss liksom ett kommunistiskt totalitärt system. Man döljer att redovisa att EG innehåller en mångfasetterad grupp av länder med en variationsbredd i kvinnlig förvärvsintensitet på mellan 79% (i DK) och 37% (i EIR). Schyman och hennes åsiktsvänner vill felaktigt få oss att tro att man inom EG strävar efter att genomdriva en harmoniserad och enhetlig socialpolitik och arbetsmarknadspolitik. Dessa frågor är idag och kommer att i framtiden till övervägande delen vara frågor för de nationella regeringarna.

Agitatörparet Sven Lindkvist och Agneta Stark har koncentrerat sig på den andra angreppspunkten: "EG-skatter kräver EG-fruar", "Om EG-skatterna sänks till EG-nivå så kommer det framförallt att gå ut över den offentliga konsumtionen, det vill säga över jobben i den offentliga sektorn och framförallt över kvinnojobben. Offentlig vård och omsorg är en förutsättning för allt annat yrkesar-

bete i den ojämslällda praktiken, särskilt för kvinnornas yrkesarbete".

Stark-Lindkvist vill också hävda att EG innebär en politisk styrning som gör det omöjligt att driva nationell svensk politik. Genom att ta detta grepp i debatten jämslälter man de EG-vänliga svenska partierna med de kvinnofientliga krafterna i EG och Sverige – sannolikt för att ur partitaktisk synpunkt värva kvinnoröster till den enda möjliga alternativet för kvinnor i Europa – vänsterpartiet kommunisterna.

Genom att ta ett, som det ser ut, sakligt ekonomiskt grepp i debatten, vinner de vissa poänger. Många kvinnor kan idag känna sig hotade av den allmänna konjunkturedgången som förstärks av den nödvändiga krympningen av offentliga sektorn. Härigenom kopplar man ihop kvinnan som en allt större förlorare i egenskap av både producent och konsument av offentliga tjänster. En borgerlig regering med EG-anknytning innebär för Sverige att hälften av befolkningen kommer att gå arbetslös och otillfredsställd i hemmen enligt Stark-Lindkvist.

Felaktiga utgångspunkter

Hela denna refererade debatt utgår ifrån felaktiga utgångspunkter:

1) Svensk ekonomi har idag ingen stabil position och självklar framtida expansion inbyggd. Förutsättningar för att behålla den offentliga sektorns omfång har klart minskat oberoende av EG-debatten.

2) Man utesluter möjligheten att svensk ekonomi med EG kommer att få en snabbare och stabilare tillväxt som innebär större möjligheter att behålla vårt välfärdssystem. I verkligheten handlar det inte om att rasera välfärdsutvecklingen

Skall svenska kvinnor humorseras i Europa?

utan att skapa bättre förutsättningar för att utveckla vår välfärd med hjälp av den större europamarknaden.

3) Arbetslösheten anses vara orsakad av de konservativa partierna i Europa som prioriterar prisstabilitet framför låg arbetslöshet i sitt ekonomiska program, vilket är felaktigt. Arbetslöshet beror på otillräckligt utnyttjande av de ekonomiska resurserna, vilket uppstår i kölvattnet av perioder av svag tillväxt och hög inflation. Sverige går nu in i en sådan stagnationsperiod, efter att ha devalverat sig bort från detta under 80-talet, då Europa genomgick sitt stålbad.

4) Offentlig sektor anses vara den bästa och kanske enda möjligheten för kvinnor att förvärvsarbeta i. Tvärt emot detta kan man på saklig grund hävda att kvinnorna utnyttjas mer i underbetald verksamhet i offentliga sektorns centraliserade hierarkier och får föga att säga till om med alltmer reducerade resurser till sitt förfo-gande.

5) Offentliga sektorn anses vara den enda tjänsteproducerande verksamheten som kan avlasta förvärvsarbetande kvinnor. Även detta kan ifrågasättas. Vi vet att privata initiativ i vård, omsorg, utbildning m m kan vara effektivare, billiga alternativ och mer serviceinriktade i och med att personliga initiativ kan premieras direkt av tjänstekonsumenten.

6) Slutligen antas a priori att hög förvärvsfrekvens bland kvinnor är liktydigt med utbredd jämställdhet. En aktuell undersökning från Statistiska Centralbyrån visar att kvinnor genomgående har sämre villkor än männen på arbetsplatserna trots att de i större utsträckning arbetar heltid i Sverige.

Således varvas oriktiga förutsättningar

om, för det första, vilken ekonomi vi har, vad EG innebär för svensk ekonomi, hur tillväxten påverkas, med, för det andra, hur EG kan styra den enskilde och hur det strider mot vad kvinnor (utifrån socialistiska utgångspunkter) anses vilja och hur denna vilja är totalt enhetlig för alla Sveriges kvinnor. Synen på den offentliga sektorn är lika enögd.

Den socialdemokratiska regeringen

Den socialdemokratiska regeringens företrädare har enligt min mening i debatten stått med en fot i vardera lägret. De

Förutsättningar för att behålla den offentliga sektorns omfång har klart minskat oberoende av EG-debatten.

anser att kvinnor både passar och inte passar i EG. Genomgående använder man en missionärsattityd; Vi vet bättre i vårt land hur kvinnorna vill ha det och nu skall vi genomföra detta hos Er i Europa också. I socialdemokraternas valslogans står det "Kvinnorna gynnas av att Sverige satsar på arbete åt alla. Det borde andra länder också göra". Anita Gradin, med förflutet som jämställdhetsminister säger: I EG "ligger tvärtom möjligheten för oss att tjäna som inspiratörer, att ta vår del av arbetet för att höja vardagslivets standard för européer". Man hoppas att europeiska kvinnor och män tacksamt tar emot detta fantastiska erbjudande. Margot Wallström, den senaste jämställdhetsministern är yngre och har lite större vyer; "Vi kan inte isolera oss i vårt hörn av världen, slå armarna i kors och säga: det här klarar

vi själva, vi kan stå utanför, vi behöver inte samarbeta. Nej, istället ska vi dela med oss av våra erfarenheter och driva våra frågor — men vi ska också lära oss någonting av andra.”

Socialdemokraterna och vänstersocialisterna grundar sin agitation på en kvasi-underbyggd övermänniskoattityd, som lever kvar i deras tankegodsd sedan 30-talets dominerande Nietzscheanska filosofi. Dessa tankegångar blev inoportuna i Europa efter världskriget med national-socialismens fall på kontinenten. Delar av ideologin har levt kvar på vår halvö i socialisternas traditionella idévärld alltsedan Alva Myrdals tid. Utgångspunkten är att de starkare, mer socialistiskt upplysta bör ta ansvaret och styra in livet för folket genom att genomreglera familjerna och de svenska hushållen till idealhem. Kanske var normerna och reglerna för familjen redan väl praktiserade, testade och utprovade i familjen Myrdal???

Att lägga livet till rätta

Yvonne Hirdman, professor i kvinnohistoria, har beskrivit Myrdals inflytande liksom den aktiva påverkan på kvinnorna och hemmet i all sin kliniska kylighet i boken "Att lägga livet tillrätta". Kvinnorna bör tidigt lämna ifrån sig barnen till institutioner, där barnen förutsätts få bättre omvårdnad än i familjen. Där anses kvinnors förvärvsarbete leda till lycka och självständighet från man och familj, oavsett arbetets karaktär. Denna inställning passade socialisternas utbildade proletärkvinnor på 30-40-talen kanske (!) men inte dagens välutbildade och självständiga kvinnor.

Ingen av dessa debattörer talar någon-

sin om valfrihet, möjligheter till varierande livsmönster och om kvinnans barnafödande, större ansvar under barnens uppväxttid, om självvalt socialt ansvar för släkt, vänner och föräldrar och kvinnors större behov att arbeta flexibla under olika livsskederna. Att kvinnor är ganska lite lämpade för en anställning under parollen "från 9 till 5 mellan 20 och 65" men oftast hamnar där i underordnad ställning i arbetslivet — det ifrågasätts inte.

Jämställdhetslagstiftningen

Jag tänker här inte fördjupa mig i vad EG's direktiv innebär och vilka ytterligare krav som ställs på svensk jämställdhetslagstiftning, utan kan bara rekommendera för vidare kunskapsinhämtning Göran Lennmarkers och Paula Lembergs skrift "Kvinnors ställning och jämställdhet i Europa" från Ja till Europa liksom Jämos skrift "Den svenska jämställdhetslagstiftningen i europeiskt perspektiv." Rut Nielsen har gjort utvärderingen: "bedömt utifrån de principer som EG-reglerna bygger på ligger Sverige på väsentliga områden under EG's minimimått. Enligt min uppfattning, är det så gott som givet, att Sverige som eventuell medlem av EG, skulle utsättas för allvarlig kritik". I och med att en ny jämställdhetslag antagits av riksdagen den 30 maj 1991 med giltighet fr o m 1992 har Sverige bättre anpassats till EG's lagstiftning.

Situationen i Sverige

I Sverige är situationen följande. År 1990 arbetade 84% av alla kvinnor mellan 16 och 64 år. Hela 50% av dessa befann sig

på arbete mellan 9 till 5 varje dag. För att klara bl a barnens tillsyn, sjukdomar var 36% frånvarande. I praktiken arbetade 48%. Bland männen var motsvarande siffror 61%. Politiker är stolta, liksom man är i de kommunistiska länderna, över att kvinnorna på pappret och i statistiken är registrerade som arbetande. Hur dessa kvinnor sedan klarar av familjens väl och ve, barnsjukdomar, personalförvar på dagis, sjukhusbesök, skolkontakt m m - det bekymrar bara arbetsgivaren och framförallt kvinnan och hennes familj.

Många kvinnor klagar idag över den tuffa uppgiften att klara både familj, barn och arbete under de mest intensiva åren med barnen. Frågan är om arbetslivsengagemanget alltid känns somen jämställdhetsförmån såsom socialdemokraterna hävdar eller om det blivit ett tungt ok att bära påtvingat av ekonomiska skäl. År 1971 infördes särbeskattning i Sverige i syfte att underlätta och påskynda kvinnors inträde på arbetsmarknaden. Samtidigt har den offentliga sektorn byggts ut i snabb takt och skattetrycket höjts väsentligt. Marginalskatten för en genomsnittlig arbetare ökade mellan 1960 och 1980 från 38% till 62% och för en genomsnittlig tjänsteman med något högre lön från 43% till 68%, en skattehöjning som gjorde det omöjligt att försörja en familj med barn på bara en inkomst. Kvinnor måste börja arbeta minst halvtid. Ensamstående föräldrar blev alltmer beroende av bidrag.

Barnens omhändertagande har överlåtits till enbart kommunala dagis eller fritids, vilka anses haft de enda förutsättningarna att fylla barns behov av omvårdnad och omsorg. Men en heltidsarbetande mor och far har knappast krafter till att ge barn den trygga omvårdnad och all den

tid barn behöver. Dags klipper inte håret, köper inga kläder, provar inte skor, går inte till läkare, följer inte till aktiviteter och ger inte den personliga omvårdnad och psykologiska trygghet, som varje barn behöver under uppväxten.

Offentligt drivna dagis och fritids är institutioner som enligt definitionen aldrig kan bli så personliga att de ersätter en person, som kontinuerligt följer, stödjer och uppmuntrar barnet individuellt.

För en vanlig industriarbetande kvinna har lönen efter skatt i samma penningvärde inte kommit i 1976 års nivå ännu 1990.

Man kan förmoda att många kvinnor själva skulle vilja välja att stanna hemma helt en viss tid för att få njuta av lyckan att se sina barn växa upp och själva ge dem en personlig omvårdnad. Att många kvinnor anser att de bör vara hemma med sina mindre barn visar en undersökning som Demoskop gjort bland 500 kvinnor där 72% ansåg att kvinnan borde vara hemma med sina barn under 7 år. Ändå arbetar 87% av alla kvinnor med barn under 7 år i Sverige.

Socialdemokraterna har ofta hävdat att kvinnors arbetsinsats behövs för att höja tillväxten och därmed i slutändan levnadsstandarden för svenska medborgare. För de enskilda hushållen har den ökade arbetsinsatsen inte inneburit att levnadsstandarden förbättrats på motsvarande sätt. Även om kvinnorna satte in betydligt fler arbetstimmar i förvärsarbete så kom detta att motvägas av att lön efter skatt - i oförändrat penningvärde - inte alls öka-

de. För en vanlig industriarbetande kvinna har lönen efter skatt i samma penningvärde inte kommit upp i 1976 års nivå ännu 1990. Inflationen har under perioden ökat och ätit upp den svaga löneutvecklingen och det tillsammans med ett höjt skattetryck har motverkat effekterna av kvinnornas ökade arbetsinsatser. Kvinnornas inträde på arbetsmarknaden har således inte märkbart kunnat förbättra hushållens levnadsstandard.

Familjer i Europa

Familjer i Europa har genomgående en bättre ekonomisk situation än familjer i Sverige. Barnfamiljerna har det särdeles mycket bättre i de viktiga EG-länderna Frankrike, Tyskland, Belgien och Luxemburg. Det beror på att man har sambeskattningskraftigt nedsatt marginalskatt för personer med försörjningsbörda. I praktiken innebär det att familjer som avlastar samhället omsorgen om barn och gamla får en rejäl skatterabatt, vilken de kan använda till att köpa privata eller offentliga tjänster t ex inom barnomsorgen eller äldreomsorgen — helt valfritt. Som exempel får en tvåbarnsförälder med hemmaka i Frankrike dividera sin lön med 3 och marginalskatten beräknas då inte på ursprungslönen 210 000 kr utan på 70 000 kr istället. Dessutom är grundavdragen betydligt högre i de flesta industriländer än i Sverige, vilket gynnar kvinnligt förvärvsarbete. Därtill har dessa länder barnbidrag eller barnavdrag, som inte är så mycket lägre än det svenska. Vidare är EG's priser lägre p g a lägre moms och punktskatter.

Allt detta skapar en betydligt bättre ekonomisk situation för barnfamiljerna i

EG och därmed handlingsfrihet för familjen hur barnen skall omhändertas och uppfostras dvs en handlingsfrihet för kvinnan om hon vill vara hemma, utbilda sig, arbeta heltid eller deltid. Det är obestridligen så att en god ekonomisk standard skapar valfrihet för framförallt kvinnan i Europa. En svag ekonomisk familjestandard tvingar alla kvinnor och män till heltidsarbete. Svenska kvinnor är inte mer karriärsugna än kvinnor i andra länder, vilket socialistiska företrädare ofta vill framhäva.

En studie utförd av Demoskop för Näringslivets Ekonomifakta visar att 27% av de tillfrågade svenska kvinnorna ansåg att de hade sitt arbete för att göra karriär, medan flertalet — 65% — såg förvärvsarbetet bara som ett jobb. En jämförelse med liknande studier i andra länder visar att svenska kvinnor är betydligt mindre karriärsugna än i Japan, USA, England, Canada, Australien och Italien. Man kan således dra den slutsatsen att det snarare är dålig ekonomi än en lockande karriär som driver de svenska kvinnorna ut till jobben.

Det håller därför inte att ha förvärvsfrekvens som utgångspunkt för en diskussion om kvinnorna och EG. Eftersom det snarare är dålig ekonomi än lockelsen i att arbeta och göra karriär som driver ut de svenska kvinnorna på arbetsmarknaden är det den ekonomiska situationen som skall jämföras. Då ser vi att familjerna i Europa har det genomgående bättre än vi.

Offentliga sektorn

Offentliga sektorns roll som en livboj och räddningsplanka för kvinnlig förvärvsverksamhet kan inte gå fri från all den

osäkerhet och alla de förändringar som näringslivet, svensk ekonomi och världsekonomin påverkas utav. Det är en utopi som redan kommit att undermineras. Tvärtom kan det i själva verket bli så som vi sett i Sverige, att ansträngningarna och bördan att hålla en stor offentlig sektor opåverkad av yttre störningar, kan bli så tung att man inte bara riskerar utan också underminerar den övriga delen av den nationella ekonomin. En viktig orsak till att svensk ekonomisk tillväxttakt inte utvecklats i takt med övriga industriländer i OECD-gruppen är att resursanvändningen varit mindre effektiv i vårt land, ineffektiv också i privat sektor, p g a höga skatteklar på både arbete och kapital. Valet mellan arbete och fritid, mellan konsumtion och produktion försvåras därför att löntagare inte kan bedöma vad som är en rationell fördelning eftersom prisinformationen är osäker p g a de olika skatteklar som snedvrider prisrelationerna. Det är en ofrånkomlig effekt av en skattefinansierad stor offentlig sektor.

Beskattning av tjänstesektorn

Beskattning av tjänstesektorn från 1991 har ytterligare försvårat för kvinnorna. Kvinnor är i stor utsträckning både konsumenter och producenter av tjänster. En hög mervärdesskatt på tjänster missgynnar därför kvinnor mer än män. Istället bör kvinnor uppmuntras att starta eget företag lokalt, vilket förbättrar samhällets serviceutbud, underlättar familjeförsörjningen (kontra arbetslöshet), minskar avflyttningen från landsbygden och möjliggör för kvinnorna att kombinera förvärvsarbete på egna tider och villkor med ett fullt familje- och barnansvar. Genom

den stora skattereformen från 1991 har skattebelastningen ökat på småföretagen och försvårat kvinnors egenföretagande. Förhoppningsvis kan EG's betydligt mer positiva syn på småföretagandet möjliggöra att fler svenska kvinnor kan driva eget företag.

Mina tankar här går i den riktningen att man måste tillförsäkra barnfamiljerna en bättre ekonomisk standard. För det första krävs det då en god ekonomisk tillväxt i hela ekonomin. För det andra måste föräldrar själva få möjlighet att välja hur

Det är snarare dålig ekonomi än en lockande karriär som driver de svenska kvinnorna ut till jobben.

valet mellan arbete-barn-omsorg skall fungera. Genom att skattevägen finansiera en kollektiv, allenarådande barnomsorg bakbinds familjerna från olika valmöjligheter.

En skattenedsättning ger möjlighet att köpa omsorgstjänster från enskilda individer, från privata företag och institutioner och från offentliga institutioner. Ett sätt som anknyter till den senaste skattereformen är att höja brytpunkten mellan 30 och 50% marginalskatt för barnfamiljer. De får en skattenedsättning p g a sin större försörjningsbörda. Det skulle stämma bättre med skatteförslagets ursprungliga intentioner att 90% av de skattskyldiga skulle bara ha kommunalskatt.

Jag tror, att ett system med speciellt låga skatteskalor beroende på barnantal, skulle fungera bra också i Sverige så som nu sker i Frankrike, Belgien, Luxemburg och Tyskland. Man får emellertid, som folkpartiet liberalerna påpekar i samband

med progressiva vårdnadsbidrag inte göra marginaleffekterna så stora att nya kvinnofällor skapas när kvinnan skall börja arbeta så att hon aldrig orkar ut igen. Vad som behövs är ekonomisk förstärkning generellt för barnfamiljerna med ökad valfrihet utan hindrande marginaleffekter.

Kvinnor kan emellertid inte enbart betraktas som produktionsfaktorer och barn är inte som varor, som flyttas dit det bäst passar samhället. Alla barn har av fysiska, psykologiska eller medicinska skäl inte alltid förutsättningar att leva dagisliv. Barn måste få vara olönsamma investeringsobjekt när de växer upp. Barn behöver uppskattning och uppmuntran i sina framsteg av en engagerad vuxen de kan lita på, barn behöver tid och någon som lyssnar och svarar, barn behöver goda förebilder — inte utslitna, utarbetade och ekonomiskt pressade föräldrar utan tid för familjen.

Ingen enhetlig syn

I Europa har man ingen enhetlig syn på dessa frågor. I respektive land finns utrymme för olika lösningar. Många kvinnor är hemma när barnen är små, många arbetar när barnen är på förskola, andra

har privat barnomsorg med anställda, med vänner, släktingar eller kommunal sådan. I allmänhet anses förskola och dagis vara ett komplement, som stimulans för barnet — inte en totallösning för alla barnets behov. Alla möjligheter finns och tillåts i EG.

Det är mycket drastiskt, att som socialisterna och framförallt Agneta Stark börja väga barn och familjeansvaret på en våg där kvinnans "frihet", "ekonomiska självständighet" och jämställdhet läggs i den andra vågskålen. Barn kan inte omräknas i pengar, barns lycka och välfärd kan inte mätas förrän efteråt, som i Jan Myrdals självbiografi.

Barn innebär ansvar och växande med målet att det blir en harmonisk utveckling för en ung människa. Kvinnor kan lika lite som männen i vårt samhälle vilseledas att tro att deras föräldraskap skulle innehålla något annat som t ex individuell frigörelse från familj och föräldraskapet. Det är enligt min mening föräldrarna som bör kunna avgöra vad deras barn behöver och hur behoven skall mötas. I EG har man accepterat denna mänskliga rättighet. Det bör vi göra också i Sverige och ge barnfamiljerna valfrihet inom lika vida ekonomiska ramar.